

Hagestein, Dorpsstraat 38
(gem. Vianen)
rapport 1451

Hagestein (gem. Vianen), Dorpsstraat 38

Een Bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van een verkennend en karterend booronderzoek

J. Holl
R. van Lil
J. Huizer

Colofon

ADC Rapport 1451

Hagestein (gem. Vianen), Dorpsstraat 38
Een Bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van een verkennend en karterend booronderzoek

Auteurs: J. Holl, R. van Lil & J. Huizer

In opdracht van: D.J. de Vos

© ADC ArcheoProjecten, Amersfoort, mei 2008
Foto's en tekeningen: ADC ArcheoProjecten, tenzij anders vermeld

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt
worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.
ADC ArcheoProjecten aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend
uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Autorisatie:
drs. W. van Zijverden

ISBN 978-90-6836-441-5

ADC ArcheoProjecten
Tel 033-299 81 81
Postbus 1513
3800 BM Amersfoort
Fax 033-299 81 80
Email info@archeologie.nl

Inhoudsopgave

Administratieve gegevens van het onderzoeksgebied	4
Samenvatting	5
1 Inleiding	7
1.1 Algemeen	7
1.2 Doelstelling en vraagstelling	7
2 Bureauonderzoek	7
2.1 Methoden	7
2.2 Resultaten	8
3 Inventariserend Veldonderzoek	11
3.1 Methoden	11
3.2 Resultaten	11
3.3 Interpretatie	12
4 Conclusies	12
5 Aanbeveling	12
Literatuur	13
Lijst van afbeeldingen	13
Lijst van tabellen	13
Bijlage 1 Boorgegevens	21

Administratieve gegevens van het onderzoeksgebied

Provincie:	Utrecht
Gemeente:	Vianen
Plaats:	Hagestein
Toponiem:	Dorpsstraat 38
Kadastrale gegevens:	Hagestein D 127
Kaartblad:	380
Coördinaten:	136763 - 443654 / 136774 - 443625 / 136761 - 443621 / 136749 - 443648
Bevoegd gezag:	Gemeente Vianen
Contactpersoon namens het bevoegd gezag:	J.C. de Jong
ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer (CIS-code):	28008
ADC-projectcode:	4108339
Periode van uitvoering:	April 2008
Beheer en plaats documentatie:	ADC ArcheoProjecten, Afd. P&B, Amersfoort

Samenvatting

In opdracht van D.J. de Vos heeft ADC ArcheoProjecten een bureauonderzoek en een inventariserend veldonderzoek uitgevoerd voor het plangebied Dorpsstraat 38 in Hagestein (gemeente Vianen). In het plangebied zal een bestaande woning gesloopt worden en een nieuwe woning gebouwd worden. Het onderzoek was noodzakelijk om te bepalen of bij de voorgenomen activiteiten de kans bestaat dat archeologische resten in de ondergrond worden aangetast.

Het bureauonderzoek heeft uitgewezen dat het plangebied op een fossiele stroomgordel ligt: de Hagestein stroomgordel. Op of in de top van de oeverafzettingen kunnen archeologische resten uit de Late IJzertijd tot en met de Middeleeuwen voorkomen. De kans op het voorkomen van goed geconserveerde resten is hoog. Eventuele resten worden op 1 à 2 m –mv verwacht. Direct onder het maaiveld kunnen Laat Middeleeuwse en Nieuwetijdse resten verwacht worden. Aangezien het plangebied tot 3 m –mv verstoord zal gaan worden zullen de eventuele archeologische resten verstoord worden.

Tijdens het booronderzoek is de meandergordel van Hagestein aangetroffen met hierop de opgehoogde woonheuvel waarop de oude dorpskern gebouwd is.

ADC ArcheoProjecten adviseert om in de gebieden met een hoge archeologische verwachting een inventariserend veldonderzoek uit te voeren door middel van het aanleggen van proefsleuven (IVO-P), teneinde gaafheid, omvang, datering en conservering van archeologische resten te onderzoeken. De exacte invulling van de werkzaamheden dient te worden vastgelegd in een door de bevoegde overheid goed te keuren Programma van Eisen (PvE). Over deze aanbevelingen dient contact te worden opgenomen met de bevoegde overheid.

Tabel 1. Tijdsduur van de verschillende (pre)historische perioden.

PERIODE	TIJD IN JAREN				
Nieuwe tijd C	1850	na Chr.	-	heden	na Chr.
Nieuwe tijd B	1650	na Chr.	-	1850	na Chr.
Nieuwe tijd A	1500	na Chr.	-	1650	na Chr.
Late-Middeleeuwen B	1250	na Chr.	-	1500	na Chr.
Late-Middeleeuwen A	1050	na Chr.	-	1250	na Chr.
Vroege-Middeleeuwen D	900	na Chr.	-	1050	na Chr.
Vroege-Middeleeuwen C	725	na Chr.	-	900	na Chr.
Vroege-Middeleeuwen B	525	na Chr.	-	725	na Chr.
Vroege-Middeleeuwen A	450	na Chr.	-	525	na Chr.
Romeinse tijd	19	voor Chr.	-	450	na Chr.
IJzertijd	800	voor Chr.	-	19	voor Chr.
Bronstijd	2000	voor Chr.	-	800	voor Chr.
Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	5300	voor Chr.	-	2000	voor Chr.
Mesolithicum (Midden Steentijd)	8800	voor Chr.	-	4900	voor Chr.
Paleolithicum (Oude Steentijd)	300.000	voor Chr.	-	8800	voor Chr.

1 Inleiding

1.1 Algemeen

In opdracht van D.J. de Vos heeft ADC ArcheoProjecten een bureauonderzoek en een inventariserend veldonderzoek uitgevoerd voor het plangebied Dorpsstraat 38 in Hagestein (gemeente Vianen). In het plangebied zal een bestaande woning gesloopt worden en een nieuwe woning gebouwd worden. Het onderzoek was noodzakelijk om te bepalen of bij de voorgenomen activiteiten de kans bestaat dat archeologische resten in de ondergrond worden aangetast.

1.2 Doelstelling en vraagstelling

Het doel van het bureauonderzoek is het verwerven van informatie over bekende of verwachte archeologische waarden binnen het omschreven gebied.

Het doel van het inventariserende veldonderzoek is het aanvullen en toetsen van de op basis van het bureauonderzoek opgestelde gespecificeerde verwachting. Het inventariserend veldonderzoek vond plaats door middel van een verkennend en karterend booronderzoek.

Ten behoeve van het inventariserend veldonderzoek is een plan van aanpak (PvA) opgesteld conform KNA (Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie) specificatie VS01 en de geldende beleidsregel van de Staatssecretaris van OCW.¹

Hierin zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

- Zijn er (aanwijzingen voor) archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is naar verwachting de omvang, ligging, aard en datering hiervan?

Indien er archeologische waarden aanwezig zijn:

- In welke mate worden deze waarden verstoord door realisatie van de geplande bodemingreep?
- Hoe kan deze verstoring door planaanpassing tot een minimum worden beperkt?

Indien de archeologische waarden niet kunnen worden behouden:

- Welke vorm van nader onderzoek is nodig om de aanwezigheid van archeologische waarden en hun omvang, ligging, aard en datering voldoende te kunnen bepalen om te komen tot een selectiebesluit?

Het bureauonderzoek is uitgevoerd op 10 april 2008 en het booronderzoek vond plaats op 16 april 2008. Meegewerkt hebben: J. Holl (junior-archeoloog), R. van Lil (prospecteur), J. Huizer (prospecteur), W. van Breda (prospecteur) en W. van Zijverden (senior prospecteur).

2 Bureauonderzoek

2.1 Methoden

Het onderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.1, in het bijzonder de specificaties LS01, LS02, LS03, LS04 en LS05. Het bureauonderzoek wordt gerapporteerd conform LS06. In aanvulling op de geldende Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie wordt het onderzoek uitgevoerd conform de betreffende richtlijnen van de Provincie Utrecht.

Het onderzoek bestaat uit zes onderdelen (specificaties LS01 t/m LS06). In de eerste vier onderdelen zijn de volgende werkzaamheden verricht:

- afbakening plangebied en vaststellen van de consequenties van het mogelijk toekomstige gebruik
- beschrijving van de huidige situatie
- beschrijving van de historische situatie en mogelijke verstoringen
- beschrijving van bekende archeologische waarden en aardwetenschappelijke gegevens

Op grond van deze onderdelen wordt een gespecificeerde verwachting van het gebied opgesteld (specificatie LS05). Hierin wordt verwoord of, en zo ja, welke archeologische waarden worden verwacht. Indien deze worden verwacht worden de (veronderstelde) eigenschappen van de waarden zo gedetailleerd mogelijk aangegeven.

¹ Beleidsregel van de Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap van 15 juni 2005, nr. WJZ/2005/26210 (8163), tot wijziging van de Beleidsregels opgravingsbevoegdheid. Het PvA is opgesteld door J. Huizer (prospecteur) op 26 februari 2008. Het PvA is geaccordeerd door E. Lohof, senior prospecteur.

2.2 Resultaten

2.2.1 Afbakening plan- en onderzoeksgebied en vaststellen van de consequenties van het mogelijk toekomstige gebruik (LS01)

Het plangebied ligt aan de Dorpsstraat 38 en heeft een oppervlakte van 204 m². Het wordt aan de noordkant begrensd door de Dorpsstraat en aan de zuid- oost- en westkant staan huizen. De exacte locatie is weergegeven in afbeelding 2.

Er zijn weinig archeologische en aardkundige gegevens beschikbaar van het plangebied. Om een uitspraak te kunnen doen over de archeologische verwachting in het plangebied zijn daarom gegevens betrokken uit de directe omgeving, waarbij een straal van circa 100 m is aangehouden. Dit is het onderzoeksgebied.

In het plangebied is de sloop van een bestaande woning en de bouw van een nieuwe woning gepland. Het nieuwe bouwvlak wijkt af van het oude. Ook komt er een souterrain onder de gehele woning. Hierbij zal een gebied met een oppervlakte van 204 m² worden bebouwd. De bodem zal bij de bouw tot 3 m -mv verstoord worden.

Voor de aanleg van de nieuwe kabels en leidingen zullen bestaande sleuven gebruikt worden en geen nieuwe sleuven worden aangelegd.

De consequentie van de voorgenomen ingreep is dat eventuele waardevolle archeologische resten in de ondergrond worden aangetast.

2.2.2 Beschrijving van de huidige situatie (LS02)

Het plangebied is momenteel bebouwd.

2.2.3 Beschrijving van de historische situatie en mogelijke verstoringen (LS03)

De historische situatie is op verschillende historische kaarten als volgt:

Bron	historische situatie
Historische kaart uit 1670 ²	Het dorp Hagestein bestond al.
Kadastrale minuut uit 1832	tuin, Jan van de Hoven, bouwman
Veldminuut uit 1849	Het plangebied is nog onbebouwd.
Bonnekaarten uit 1873, 1879, 1894, 1902, 1916 en 1925 ³	Er staat een gebouw, het plangebied ligt tegen een heuvel.

Hagestein is één van de oudste nederzettingen in de gemeente Vianen en is op de Hagensteinse meandergordel gesitueerd. De oorspronkelijke naam was Gasperden, Gasparneweerde of Gasparne, naar het vroegere riviertje de Gaasp. Het dorp bestaat in ieder geval vanaf 1108, toen de bisschop van Utrecht toestemming verleende om er een moederkerk te stichten. De stad is vernoemd naar het slot Hagestein, dat voor het eerst in de historische bronnen genoemd werd in 1251, maar waarschijnlijk van oudere datum is. Dit kasteel ontleent zijn naam aan de polder de Hagen. In 1382 kreeg het tot dan toe voornamelijk agrarische Hagestein stadsrechten van Otto van Arkel en werden er stadsmuren en een dubbele gracht in de vorm van een rechthoek aangelegd. Waarschijnlijk bestond deze ommuring deels uit steen en deels uit hout.⁴ In 1405 werd het stadje belegerd door de graaf van Holland, waarbij het stadje in de as gelegd werd. Daarna werd het kasteel, evenals het stadje, tot de grond toe afgebroken en de straten omgeploegd. De stadsrechten bleven echter van kracht.⁵ Omdat de bisschop van Utrecht mee had geholpen bij de verovering, kreeg deze de zeggenschap over Hagenstein. Sinds 1510 was het stadje gezamenlijk bezit van de kapittels van de Dom en van Oudmunster in Utrecht. In 1546 is het kasteel herbouwd en vervolgens in 1855 gesloopt. Tegenover het plangebied aan de andere kant van de Dorpsstraat stond in de 16^e eeuw een rechthuis. Deze is echter in de 20^e eeuw verbouwd, waardoor er geen sporen van het originele gebouw meer te zien zijn.⁶

Het plangebied is, voor zover uit de historische kaarten valt af te lezen, in ieder geval tot 1849 onbebouwd is geweest. Tussen 1849 en 1873 is er een huis gebouwd. In de jaren '50 is het huis gebouwd dat nu nog steeds aanwezig is. Hierbij is een kelder aangelegd, waardoor een deel van de bodem verstoord is bij de bouw van het huidige pand (zie afb. 2).⁷

Uit de KLIC-meldingen blijkt dat er leidingen van Casema, KPN en Eneco aanwezig zijn in het plangebied. Deze lopen langs de Dorpsstraat en vanaf de Dorpsstraat naar de noordoostpunt en de noordwestpunt van het huis. Ook loopt een leiding langs de oostzijde van het huis tot halverwege het huis.

² Visscher 1670

³ Bureau Militaire Verkenningen 1873, 1879, 1894, 1902, 1916 en 1925.

⁴ Van Groningen, 1989.

⁵ Koenhein 1982.

⁶ Van Groningen 1989.

⁷ Schriftelijke mededeling van opdrachtgever.

2.2.4 Beschrijving van bekende archeologische waarden en aardwetenschappelijke gegevens (LS04)

De volgende aardwetenschappelijke informatie is bekend van het plangebied:

Type informatie	informatie
Geologie ⁸	Formatie van Echteld, rivierklei op rivierzand
Geomorfologie	terp of hoogwatervluchtplaats
Bodemkunde ⁹	Oude bewoningsplaats
Berendsen en Stouthamer, 2001 ¹⁰	Hagestein meandergordel uit 2514 tot 1050 BP

Het plangebied ligt in het rivierengebied. In de ondergrond komen fluviatiele afzettingen van de Rijn en de Maas uit het Laat Weichselien en het Holoceen voor. De hoogteverschillen zijn in dit gebied gering. De Holocene afzettingen worden gerekend tot de Formatie van Echteld. Deze afzettingen zijn gevormd door voorlopers van de huidige Rijn en Maas. De hoogteverschillen tussen de stroomgordels en kommen zijn slechts 1 à 2 m. De relatief hoog gelegen oeverwallen hebben een aflopend profiel, dat meestal kalkrijk is. Ze hebben een gunstige waterhuishouding en het landgebruik is gekenmerkt door boomgaarden en akkers. De relatief laaggelegen kommen hebben een homogeen, kalkarm profiel, dat uit zware klei bestaat. De waterhuishouding is slecht, omdat de klei ondoorlatend is. Het bodemgebruik bestaat uit weiland en elzenhakhout.

Het plangebied ligt op de grens van de Hagestein stroomgordel met het ten zuiden hiervan gelegen komgebied. Deze stroomgordel, die deel uitmaakt van het Linschoten rivierensysteem, heeft water vervoerd tot 1050 BP (ca 900 n. Chr.). De top van de beddingafzettingen ligt op een diepte van 2,8 tot 2,2 m +NAP. De stroomgordelafzettingen bestaan uit zand en kleiig zand en de komafzettingen uit zware klei, soms met veenlagen. Hierop liggen oeverafzettingen die verwacht kunnen worden vanaf 1 à 2 m -mv.

In het rivierengebied heeft nog weinig bodemvorming plaatsgevonden. De bodems horen bijna allemaal tot de vaaggronden, op de stroomruggen ooivaaggronden en in de kommen poldervaaggronden. Vanaf de 9e eeuw werden dijken langs de rivieren aangelegd. Doordat de komgebieden droog kwamen te staan, kwam het maaiveld hier lager te liggen. Om bij dijkdoorbraken toch droog te blijven, werden opgehoogde woonplaatsen of terpen aangelegd. De hele oude dorpskern van Hagestein ligt op zo'n opgehoogde woonplaats. Deze ophoging vond vooral plaats in de 14^e en 15^e eeuw. De grond, die hiervoor nodig was, was meestal afkomstig uit de directe omgeving, waardoor dellen ontstonden, lage, drassige terreinen die vaak met hakhout waren beplant.¹¹ De grond bestaat bij opgehoogde woonplaatsen uit duidelijk donker gekleurd, humushoudend, kleiig zand of klei, waarin plaatselijk fosfaatophoping, puin, scherven, beenderen e.d. voorkomen. De steile randen van de heuvel waarop Hagestein ligt, geven een aanwijzing dat deze heuvel als vluchtheuvel gediend heeft tijdens vroegere overstromingen.¹²

Er zijn grondwaterstanden opgevraagd bij TNO, waaruit blijkt dat 1050 m ten zuidwesten van het plangebied twee meetpunten gezeten hebben op 2 m afstand van elkaar. De grondwaterstand was op 28 december 2006 bij meetpunt B38F0575 223 cm -mv (73 cm +NAP) en bij meetpunt B38F0654 172 cm -mv (114 cm +NAP). Bij een meetpunt 800 m ten noordoosten van het plangebied (B38F0652) was de grondwaterstand op 28 januari 2007 144 cm -mv (213 cm +NAP). De grondwaterstand ligt in de zomer zo'n 30 cm lager dan in de winter.

In het onderzoeksgebied zijn de volgende archeologische (indicatieve) waarden vastgesteld:

Bron	omschrijving
Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW)	hoge indicatieve archeologische waarde
Cultuurhistorische waardenkaart Utrecht	terrein van hoge archeologische waarde
Archeologische Monumenten Kaart (AMK) waarnemingen ARCHISII (Archeologisch Informatie Systeem) (26105 en 26106)	AMK-terrein 10703, hoge archeologische waarde Late Middeleeuwen
vondstmeldingen ARCHISII (406527 en 406025).	Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd
onderzoeksmeldingen ARCHISII (17458, 25347 en 15171)	booronderzoek en proefsleuvenonderzoek
Amateurs (K. Ruiters en J. Kluit)	geen extra informatie

Het plangebied maakt deel uit van een AMK-terrein met hoge archeologische waarde. Dit is het terrein met restanten van het kasteel Hagestein en de vroegste stadsvorming van Hagestein. Het gebied met de hoge indicatieve archeologische waarde volgens de IKAW komt overeen met het gebied waar de terp ligt. Het terrein van hoge archeologische waarde volgens de Cultuurhistorische Waardenkaart Utrecht komt overeen met de oude dorpskern.

⁸ Rijks Geologische Dienst, 1966.

⁹ Stichting voor Bodemkartering 1981.

¹⁰ Berendsen & Stouthamer 2001.

¹¹ Berendsen 2005.

¹² Harbers 1981.

Direct aangrenzend aan de noordkant van het plangebied is booronderzoek en proefsleuvenonderzoek uitgevoerd, waaruit bleek dat de bodem zwaar verstoord was. Er zijn geen grondsporen en weinig vondstmateriaal (vooral aardewerk) aangetroffen. Tijdens het booronderzoek zijn afzettingen van de Hagenstijn meandergordel aangetroffen.¹³ Bij booronderzoek 85 m ten zuidoosten van het plangebied is de stadsgracht met grachtvulling aangetroffen.¹⁴

Bij het graven van rioleringsgleuven 50 m ten zuiden van het plangebied, zijn een kunstmatige verhoging, resten van Laat-Middeleeuws muurwerk en 2 Laat-Middeleeuwse kogelpotten aangetroffen.¹⁵ Tijdens een opgraving 85 m ten zuidwesten van het plangebied zijn muurresten van de 12^e voorloper van de huidige kerk aangetroffen.¹⁶ Aan de dorpsstraat zijn 65 m ten zuidwesten van het plangebied resten van Laat-Middeleeuws of vroegmodern aardewerk aangetroffen.¹⁷

In de kronieken van de provincie Utrecht staat geen extra informatie over de omgeving van het plangebied.

Op de AHN-beelden is de meandergordel van Hagestein te zien als een verhoging in het landschap. Het plangebied ligt op deze meandergordel. Ook de terp, waar het stadje op gebouwd is, is te zien. De gracht, die om Hagestein lag, is ook grotendeels te zien als een iets lager gelegen lijn om de stad heen. Uit de luchtfoto van het plangebied valt geen extra informatie af te leiden.¹⁸

Op 18 april 2008 is contact geweest met amateurarcheologen K. Ruijter en J. Kluit. Deze hadden geen aanvullende informatie over het gebied.

2.2.5 Gespecificeerde verwachting (LS05)

Aangezien de Hagestein stroomgordel actief was tot 900 n. Chr. is de kans op het voorkomen van resten uit de Late Middeleeuwen hoog. Er geldt een middelhoge kans op resten uit de Romeinse Tijd en Vroege Middeleeuwen. Resten uit eerdere periodes zijn waarschijnlijk niet aanwezig. De resten komen voor op of in de top van de oeverafzettingen van de Hagestein stroomgordel vanaf 1 à 2 m beneden het maaiveld. De kans op het voorkomen van de resten is hoog. De archeologische laag bestaat uit een vermenging van onder meer kleine fragmenten aardewerk, houtskool en bot met het oorspronkelijke substraat. De meeste typen archeologische resten (bot, houtskool, aardewerk, metaal) zullen door de natte en zuurstofloze condities goed zijn geconserveerd.¹⁹

Aan het maaiveld tot 1 à 2 m -mv worden archeologische resten verwacht vanaf de 14e eeuw. De kans op het voorkomen van de resten is hoog. De vondsten zullen onder meer bestaan uit fosfaatophopingen, puin, scherven en botmateriaal. Organische resten en bot zullen door de boven het hoogste grondwaterpeil (1 m - mv) heersende relatief droge en zure bodemomstandigheden slecht zijn geconserveerd. Andere type indicatoren (aardewerk) zijn waarschijnlijk matig goed geconserveerd. Het complextype en de omvang van eventuele archeologische resten kunnen niet nader worden gespecificeerd door de beperkte gegevens.

Aangezien het plangebied tot 3 m -mv verstoord zal gaan worden zullen de eventuele archeologische resten verstoord worden.

¹³ Archis onderzoeksmeldingsnr. 17458 en 25347; Leijnse & Schamp, 2006; Hanemaaijer, 2007, Archis vondstmeldingsnr. 406527.

¹⁴ Archis onderzoeksmeldingsnr. 15171; Schiltmans, 2006.

¹⁵ Archis waarnemingsnr. 26105.

¹⁶ Archis waarnemingsnr. 26106.

¹⁷ Archis vondstmeldingsnr. 406025.

¹⁸ <http://maps.google.nl>, geraadpleegd op 18-04-2008, luchtfoto uit 2005.

¹⁹ Kars & Smit 2003.

3 Inventariserend Veldonderzoek

3.1 Methoden

De bij het Inventariserend Veldonderzoek toegepaste methoden zijn conform de KNA, versie 3.1, in het bijzonder specificatie VS03 (booronderzoek). Uitgangspunt van het inventariserend veldonderzoek is de gespecificeerde verwachting zoals die is opgesteld in het bureauonderzoek. De strategie voor het veldonderzoek is hierop gebaseerd, alsmede op het voor dit onderzoek opgestelde Plan van Aanpak (VS01).²⁰ De rapportage is opgesteld conform specificatie VS05. Tenslotte is een aanbeveling gegeven.

Tijdens het veldonderzoek is een visuele inspectie van het terrein uitgevoerd. Op grond hiervan is de onderzoeksmethode niet aangepast.

3.1.1 Booronderzoek (VS03)

In het plangebied zijn grondboringen uitgevoerd met als doel het bepalen van de bodemopbouw en eventuele bodemverstoringen. Dit is de verkennende fase van het inventariserend veldonderzoek. Vanwege de beperkte oppervlakte van het plangebied is de verkennende fase gecombineerd met de karterende fase van het inventariserend veldonderzoek. Het doel van de karterende fase van dit onderzoek is het systematisch onderzoeken van het plangebied op het voorkomen van de mogelijk in het plangebied voorkomende archeologische resten.

Het verkennen van de bodemopbouw gebeurt door de bodemtextuur en, indien relevant, bodemkundige horizonten systematisch te beschrijven. Eventuele afwijkingen van de verwachte bodemopbouw zoals vastgesteld op grond van het bureauonderzoek, en andere niet-natuurlijke bodemkenmerken kunnen er aanleiding toe geven om (delen van) het plangebied als verstoord te beschouwen.

Het karteren van de vindplaatsen gebeurt door het vaststellen van de aan- of afwezigheid van archeologische indicatoren in het opgeboorde materiaal. Archeologische indicatoren zijn bijvoorbeeld fragmenten aardewerk, houtskool, verbrande klei, (on)verbrand bot en andere insluitsels die van nature niet in de bodem voorkomen. Daarnaast kunnen bodemverkleuringen, bijvoorbeeld veroorzaakt door fosfaatverbindingen, een indicatie vormen voor bewoning in het verleden.

Er zijn 3 boringen verspreid over het plangebied uitgevoerd. De boringen zijn uitgevoerd met een 7 cm edelmanboor en een 3 cm guts. De boringen zijn gezet tot minstens 40 cm in de archeologisch relevante laag (Hagestein stroomgorde) tot gemiddeld 245 cm en maximaal 270 cm onder het maaiveld.

De bodemtextuur en archeologische indicatoren zijn beschreven volgens SBB 5.1 van het NITG-TNO waarin ondermeer de standaard classificatie van bodemmonsters volgens NEN5104 wordt gehanteerd.²¹ De X- en Y-coördinaten zijn bepaald aan de hand van de lokale topografie en ingemeten met een meetlint. De hoogte van het maaiveld ter plaatse van de boringen is bepaald aan de hand van AHN-beelden.

De gehanteerde boorstrategie is geschikt voor het opsporen van vindplaatsen met een archeologische en een (zeer) hoge vondstdichtheid en 500 m² omvang.²² Vindplaatsen met een lagere vondstdichtheid, een kleinere omvang, vindplaatsen zonder sporenniveau alsmede lineaire vindplaatsen en puntelementen kunnen hiermee niet worden gekarteerd.

3.2 Resultaten

3.2.1 Visuele inspectie

Het terrein liep richting het zuiden omlaag. Om deze reden ligt het maaiveld bij boring 1 ca. 1 m lager dan bij de boringen 2 en 3.

3.2.2 Booronderzoek (VS03)

De locatie van de boringen is weergegeven in afb. 6.

De drie boringen bleken grotendeels te bestaan uit kalkrijke, sterk tot uiterst siltige of zwak zandige klei. Onder in de boringen bevond zich grijze, sterk tot uiterst siltige klei, plaatselijk met plantenresten. De top hiervan varieert van 110 cm -mv (307 cm +NAP) in boring 1 tot 205 cm -mv (254 cm +NAP) in boring 2.

²⁰ Het PvA is opgesteld door J. Huizer (prospector) op 26 februari 2008. Het PvA is geaccordeerd door E. Lohof, senior prospector.

²¹ Bosch 2005; Normalisatie-Instituut 1989.

²² Tol, *et al.* 2006.

Daarbij moet worden opgemerkt dat het maaiveld ter plaatse van boring 1 ca. 1 meter lager is gelegen dan ter plaatse van boringen 2 en 3. Hierboven bevond zich een pakket donkerbruine tot donkergrijsbruine sterk siltige tot zwak zandige klei met puinresten en houtskoolspikkels. Tenslotte bevond zich boven in alle boringen een laag, die varieerde van sterk puinhoudende klei (boring 2), zand (boring 3) tot grind (boring 1). Dit pakket is 1 à 2 m dik.

Tijdens het booronderzoek is een indicator aangetroffen die wijst op archeologische resten in de bodem. Het betreft een fragment van een wervel van een geit, schaap of varken (gedetermineerd door M. van Kruining) in boring 3, op 130 cm -mv.

3.3 Interpretatie

De onderste grijze uiterst siltige kleilaag is geïnterpreteerd als oeverafzettingen van de Hagesteinse stroomgordel. De donker gekleurde kleilaag daarboven vormt de vluchtheuvel, waarop de oude dorpskern gebouwd is. In bijlage 1 is dit materiaal gemakshalve omschreven als 'dorpsgrond'. De bovenste laag is recentelijk opgebracht.

4 Conclusies

Zijn er (aanwijzingen voor) archeologische waarden in het plangebied aanwezig en, zo ja, wat is naar verwachting de omvang, ligging, aard, datering en waardstelling hiervan?

Het bureauonderzoek heeft uitgewezen dat zich in het plangebied afzettingen van de Hagesteinse stroomgordel bevinden met hierop een 14^e-eeuws ophogingspakket. De stroomgordel is in de boringen aangetroffen met hierop een ophogingspakket van 110 tot 205 cm dikte. In het ophogingspakket is een stuk bot aangetroffen. Aangezien dit een menselijke ophoging betreft, waarop de oude dorpskern gebouwd is, kunnen nog meer resten verwacht worden.

In welke mate worden deze waarden verstoord door realisatie van de geplande bodemingreep?

Aangezien er verstoring zal plaatsvinden tot 3 m -mv, zullen de eventuele archeologische waarden verstoord worden.

Hoe kan deze verstoring door planaanpassing tot een minimum worden beperkt?

Dit is niet mogelijk.

Indien de eventuele archeologische waarden niet kunnen worden behouden: Welke vorm van nader onderzoek is nodig om de aanwezigheid van archeologische waarden en hun omvang, ligging, aard en datering voldoende te kunnen bepalen om te komen tot een selectiebesluit?

Voor het beantwoorden van bovenstaande vraagstelling is een Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van proefsleuven noodzakelijk.

5 Aanbeveling

ADC ArcheoProjecten adviseert om in de gebieden met een hoge archeologische verwachting een inventariserend veldonderzoek uit te voeren door middel van het aanleggen van proefsleuven (IVO-P), teneinde gaafheid, omvang, datering en conservering van archeologische resten te onderzoeken.

De exacte invulling van de werkzaamheden dient te worden vastgelegd in een door de bevoegde overheid goed te keuren Programma van Eisen (PvE).

Over deze aanbevelingen dient contact te worden opgenomen met de bevoegde overheid.

Literatuur

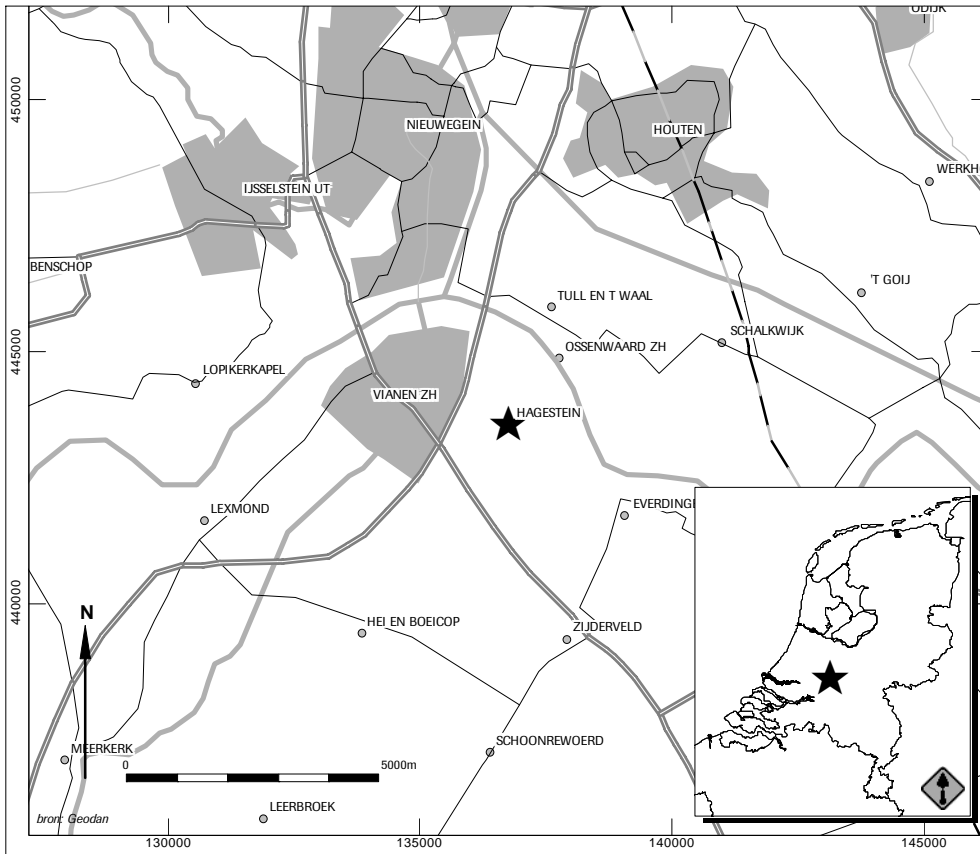
- Berendsen, H.J.A., 2005: *Landschappelijk Nederland*, Assen (Fysische Geografie van Nederland. 3e druk).
- Berendsen, H.J.A. & E. Stouthamer, 2001: *Paleographic development of the Rhine-Meuse delta, the Netherlands*. Assen.
- Bureau Militaire Verkenningen, verschillende jaargangen (1873, 1879, 1894, 1902, 1916 en 1925): Vianen, blad 485, 1:25.000.
- Bosch, J.H.A., 2005: *Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode, Versie 5.2*. Utrecht (TNO-rapport, NITG 05-043-A).
- Groningen, C.L. van, 1989: *De Nederlandse Monumenten van geschiedenis en Kunst. De Vijfheerenlanden met Asperen, Heukelem en Spijk*. Zeist.
- Hanemaaijer, M., 2007: *Hagestein Dorpsstraat 29 (gemeente Vianen); een Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van proefsleuven*. Amersfoort (ADC-Rapport 1216).
- Harbers, P., 1981: Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000: toelichting bij kaartblad 38 Oost Gorinchem. Stiboka, Wageningen
- Kars, H. & A. Smit (red.), 2003: *Handleiding Fysiek Behoud Archeologisch Erfgoed. Degraderingsmechanismen in sporen en materialen. Monitoring van de conditie van het bodemarchief*. Amsterdam (Geoarchaeological and Bioarchaeological Studies, 1).
- Koenhein, A.C.N., 1982: *Stadsrechtverlening van Hagestein in 1382*. (In het Land van Brederode, Historisch Tijdschrift voor het Land van Vianen, jrg. 7, nr. 2/3).
- Leijnse, K. & C.R.G. Schamp, 2006: *Plangebied Dorpsstraat 29 te Hagestein, gemeente Vianen archeologisch vooronderzoek: een bureau- en karterend booronderzoek*. Amsterdam (RAAP-Notitie 1719).
- Normalisatie-Instituut, Nederlands, 1989: *Geotechniek, classificatie van onverharde grondmonsters NEN 5104*, Delft.
- Rijks Geologische Dienst, 1966: *Geologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000, blad 38 Oost Gorinchem (Gorkum)*.
- Schiltmans, D.E.A., 2006: *Plangebied Achterweg 53 te Hagestein, gemeente Vianen archeologisch vooronderzoek: een bureau- en inventariserend veldonderzoek*. Amsterdam (RAAP-Notitie 1461).
- Stichting voor Bodemkartering, 1981: *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000, blad 38 Oost Gorinchem*.
- Tol, A.J., J.W.H.P. Verhagen & M. Verbruggen, 2006: *Leidraad inventariserend veldonderzoek. Deel: karterend booronderzoek*. Gouda (SIKB uitgave).
- Vischer, M., 1670: *Germania Inferior Sivè XVII Provinciarum Geographicae Generales ut et Particulares Tabulae*.

Lijst van afbeeldingen

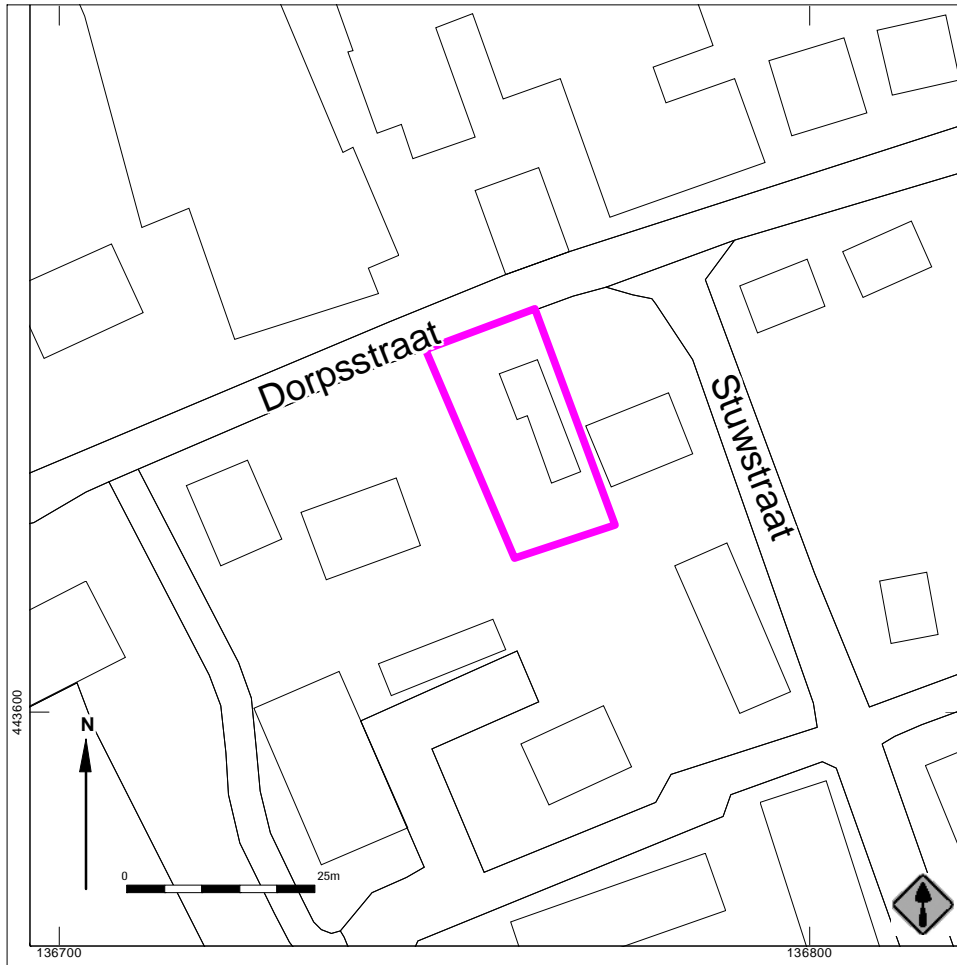
- Afb. 1 Locatie van het plangebied
- Afb. 2 Detailkaart van het plangebied
- Afb. 3 Het plangebied op de bonnekaart uit 1873
- Afb. 4 Indicatieve Kaart Archeologische Waarden, AMK-terreinen en ARCHIS-meldingen
- Afb. 5 Locatie van het plangebied op AHN-beelden
- Afb. 6 Boorpuntenkaart

Lijst van tabellen

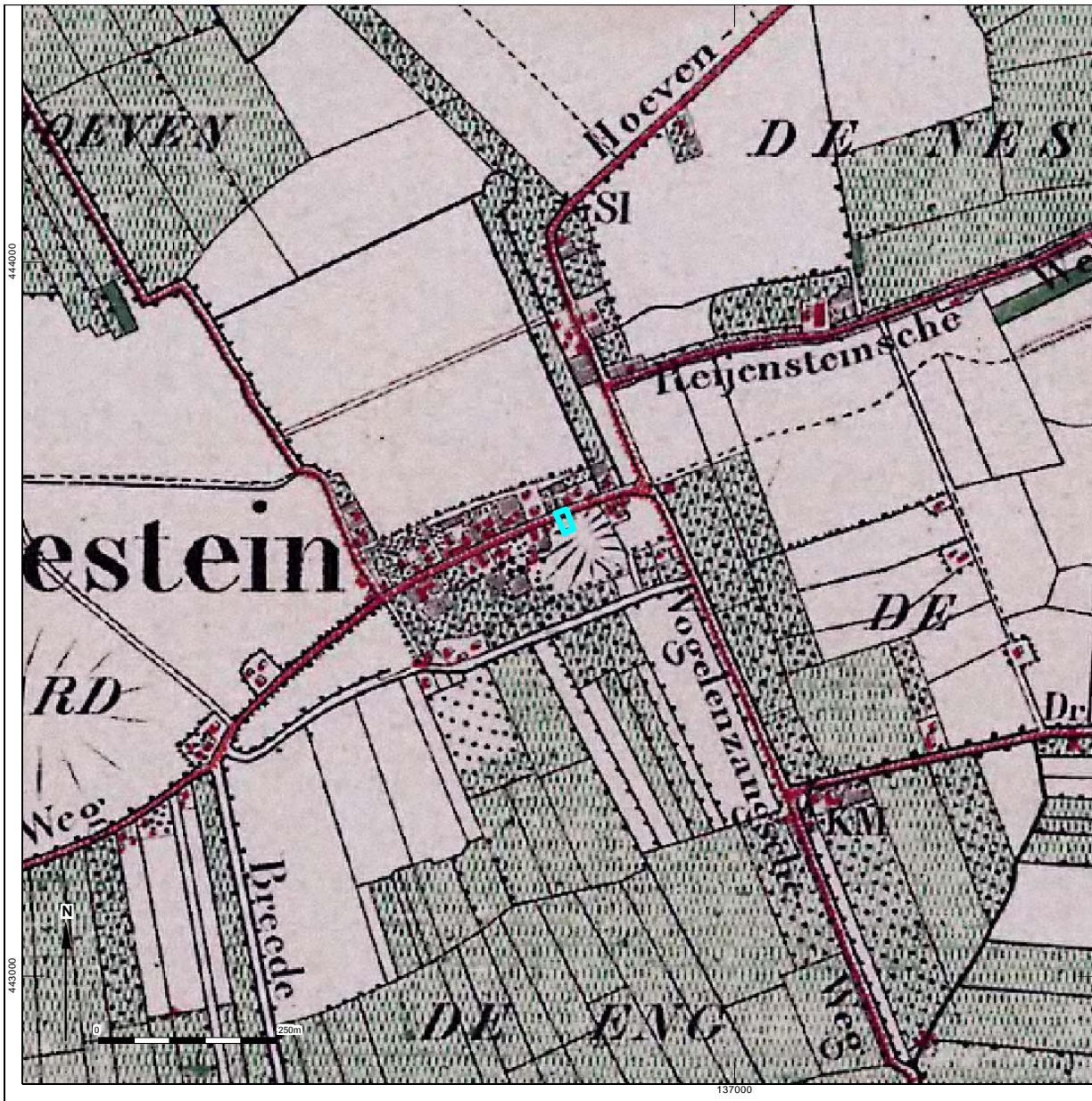
Tabel 1. Tijdsduur van de verschillende (pre)historische perioden.

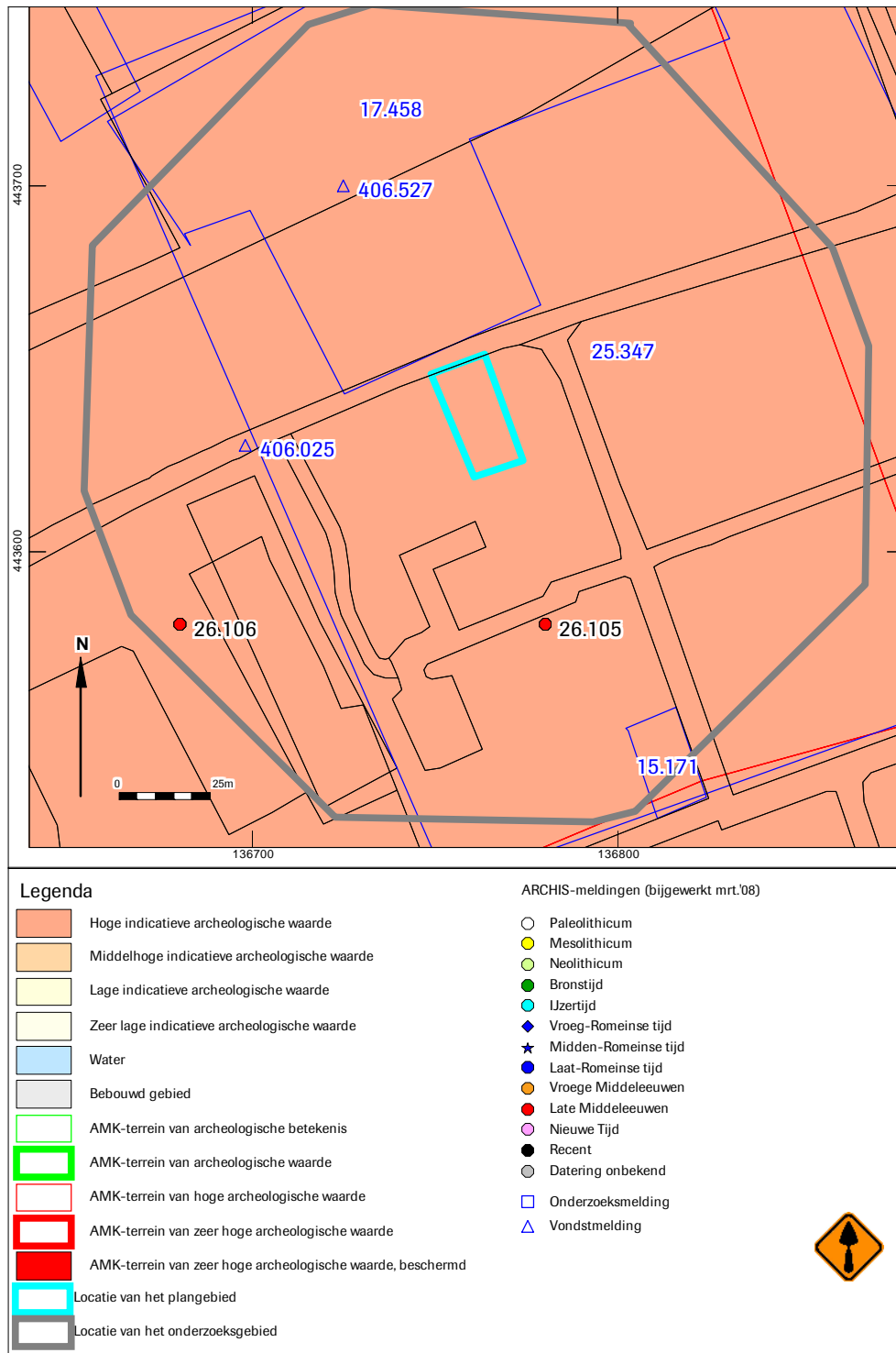
Afb. 1 Locatie van het plangebied

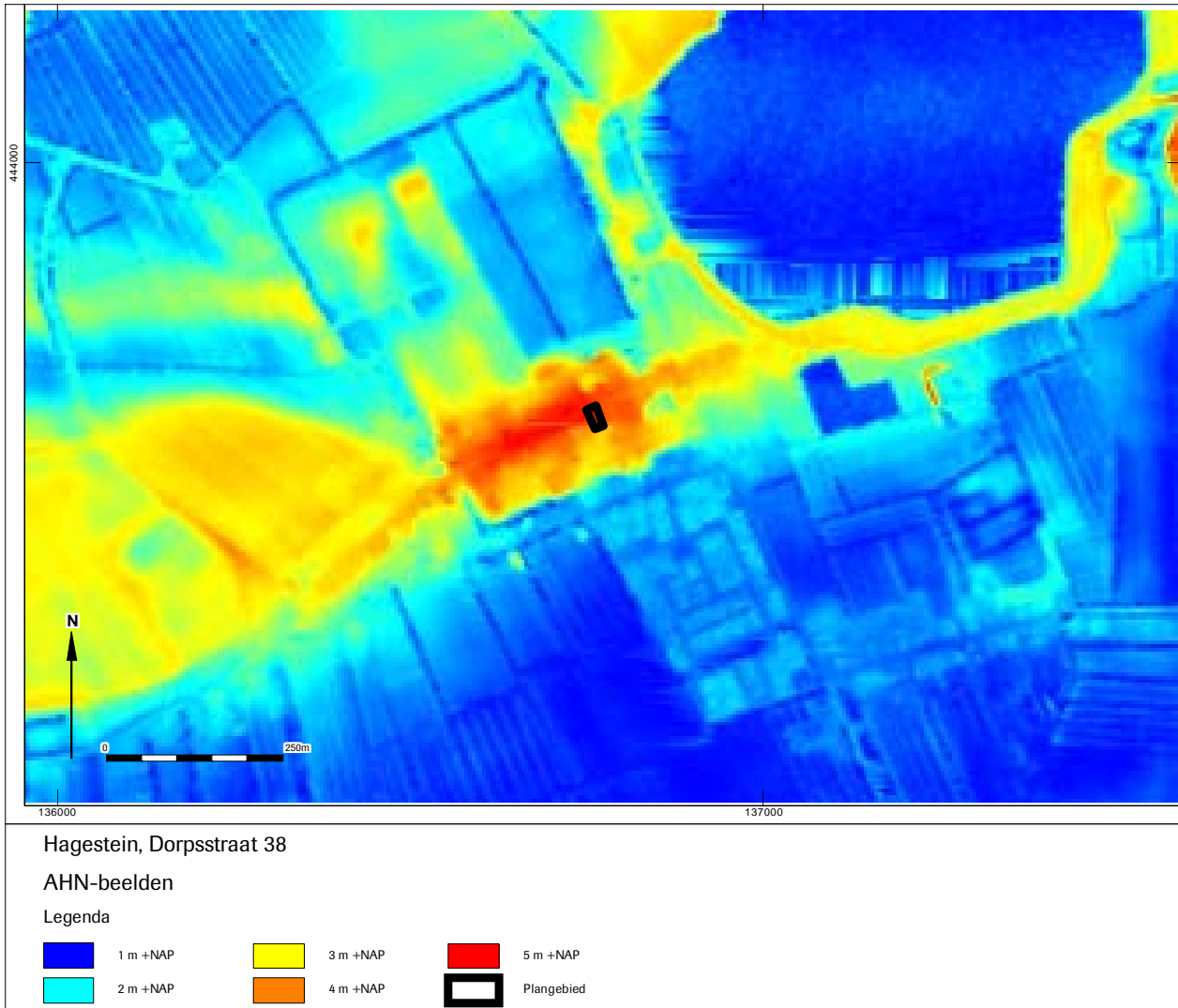
Afb. 2 Detailkaart van het plangebied

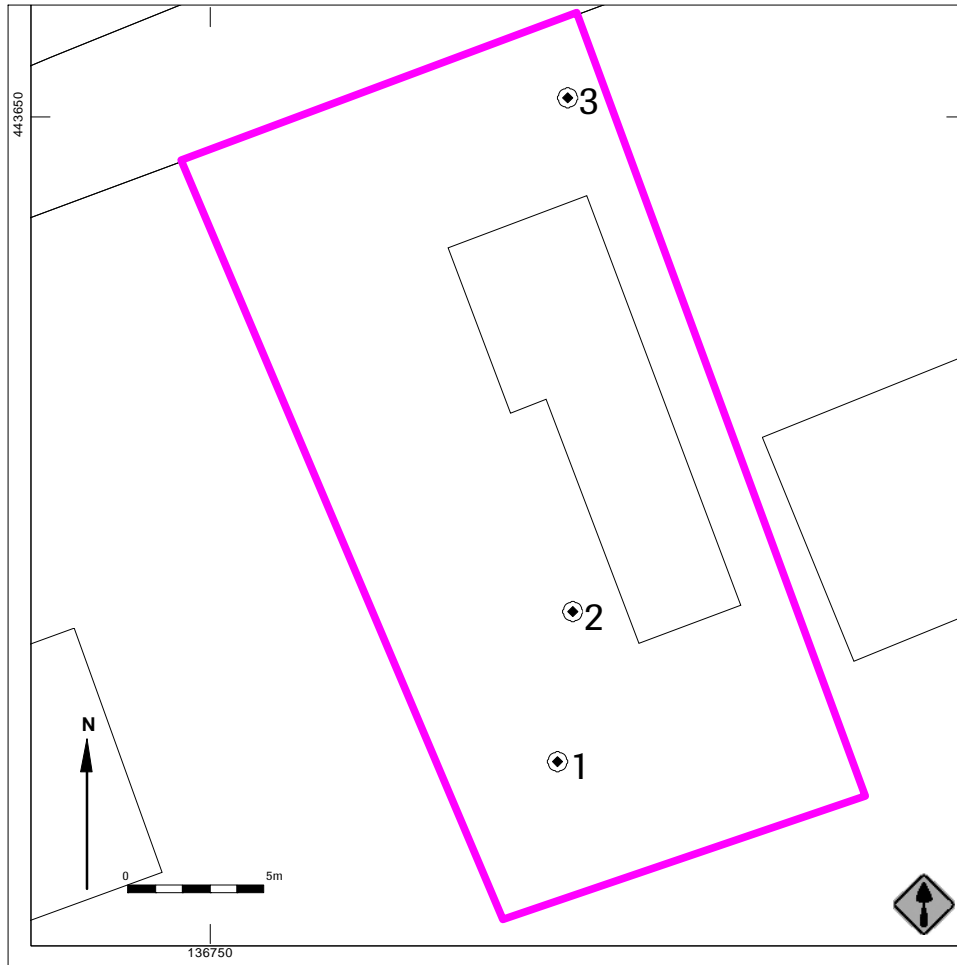
Afb. 3 Het plangebied op de bonnekaart uit 1873

Afb. 4 Indicatieve Kaart Archeologische Waarden, AMK-terreinen en ARCHIS-meldingen

Afb. 5 Locatie van het plangebied op AHN-beelden

Afb. 6 Boorpuntenkaart

Bijlage 1

nummer	x coördinaat (m)	y coördinaat (m)	naiveidhoogte (cm)	NAP	bovengrens (cm)	ondergrens (cm)	onder mv)	grondsoort	bijmenging	zandmediaan	kleur	kalkgehalte	nieuwvormingen	antropogene bijmengingen	organische bijmengingen	bodemhorizonten	overig	Lithostratigrafie
1	136763	443626	418	0	10	40	grind	zwak zandig	grijs; donker-; bruin;		kalkloos							
				10	40	110	klei	sterk siltig	donker-; grijs-; bruin;		kalkrijk						grind	
				40	110	160	klei	sterk siltig	donker-; grijs-; bruin;		kalkrijk						'dorpsgrond'	
				110	160	200	klei	sterk siltig	grijs;		kalkrijk						weinig plantenresten	
				160	200		klei	uiterst siltig	grijs;		kalkrijk							
2	136763	443632	455	0	70		klei	sterk zandig	oranje;		kalkrijk							
				70	205		klei	zwak zandig	donker-; grijs-; bruin;		kalkrijk						opgebrachte grond	
				205	270		klei	uiterst siltig	grijs;		kalkrijk						'dorpsgrond'	
3	136763	443651	456	0	10		zand	zwak siltig	grijs;	matig grof	kalkrijk							
				10	100		klei	sterk siltig	donker-; grijs-; bruin;		kalkrijk						opgebrachte grond	
				100	190		klei	sterk siltig	donker-; grijs-; bruin;		kalkrijk						'dorpsgrond'	
				190	260		klei	uiterst siltig	grijs;		kalkrijk						'dorpsgrond', op 130 cm bot	